

Bioinformatika 1

Sufiksno stablo

Mirjana Domazet-Lošo
FER, 2020./2021.

Creative Commons Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0

Uvod (1)

- poravnavanje – najčešći postupak u bioinformatici
- BLAST: usporedba upitnog slijeda s velikim skupom sljedova (bazom podataka)
- je li BLAST prikladan alat za poravnanje dva genoma (npr. duljine 10^6 bp ili 10^9 bp)?
- poravnanje dugačkih (blisko srodnih) genoma:
  - MUMmer (Marçais et al. 2018, Kurtz *et al.*, 2004)
  - MegaBLAST (Morgulis *et al.*, 2008)

Uvod (2)

Motivacija

- želimo indeksirati velike količina teksta, npr. skup nukleotidnih ili aminokiselinskih sljedova

Pitanje

Postoji li struktura podataka koja može pronaći podniz P u tekstu S u linearnom vremenu ovisno o duljini podniza, a neovisno o duljini teksta koji se pretražuje?

Osnovni pojmovi

- neka je S niz znakova duljine n , gdje su znakovi elementi abecede Σ
- broj znakova abecede Σ je σ
- znak na i -tom mjestu u nizu S je $S[i]$ ili S_i , $1 \leq i \leq n$
- **podniz** od S je $S[i, j]$, $1 \leq i, j \leq n$
- **prefiks** od S je podniz $S[1, j]$, $1 \leq j \leq n$
- **sufiks** od S je podniz $S[i, n]$ ili kraće s_i , $1 \leq i \leq n$

Problem traženja podniza u nizu (1)

Neka su zadani niz S i podniz P

(još se koriste nazivi: S – tekst; P – uzorak)

Problem

- kako pronaći sva pojavljivanja podniza P u nizu S
(eng. *string matching problem*)?
- što ako želimo više puta ponoviti traženje P u S ?

Problem traženja niza u podnizu (2)

- pretprocesirati S:
  - tekst/niz S, koji je (približno) vremenski konstantan
  - pretražuje se različite uzorke/regularne izraze (eng. *pattern*; *regular expression*)
- podatkovna struktura koja to omogućuje:
sufiksno stablo

Trie ili prefiksno stablo (1)

- Prefiksno stablo (eng. *prefix tree*; *trie*)
  - uređena podatkovna struktura u obliku stabla, gdje su ključevi podataka (obično) znakovni nizovi (E. Fredkin, 1960.)
  - npr. pohrana rječnika ili popisa ključnih riječi
  - izvorni naziv: ***trie*** (E. Fredkin, 1960.)
    - dolazi od *retrieval*

Trie ili prefiksno stablo (2)

Povijesna crtica

(<http://xlinux.nist.gov/dads//HTML/trie.html>)

"As defined by me, nearly 50 years ago, it is properly pronounced "tree" as in the word "retrieval".

At least that was my intent when I gave it the name "Trie". The idea behind the name was to combine reference to both the structure (a tree structure) and a major purpose (data storage and retrieval)."

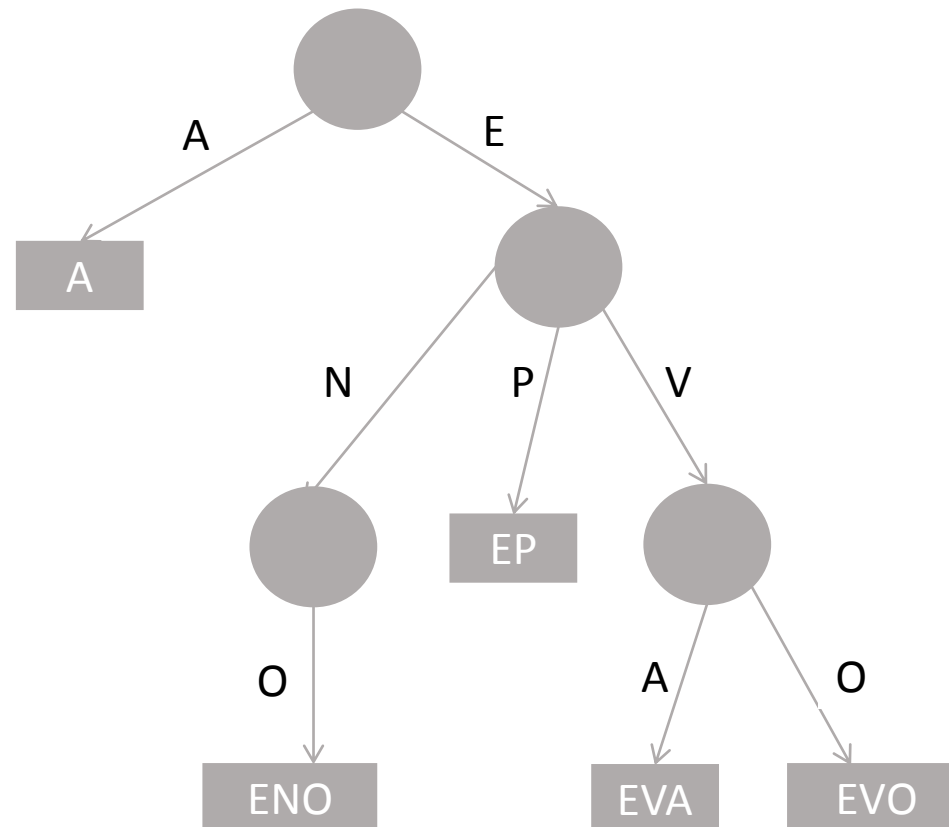
(E. Fredkin, 2008)

Prefiksno stablo

- podatkovna struktura za pohranu znakovnih nizova tako da znakovi na putu od korijena do nekog čvoru stabla predstavljaju *prefiks* jednog ili više znakovnih nizova nad kojima je stablo izgrađeno
- prazan niz se pohranjuje u korijenu stabla
- jedan znak se pohranjuje na jednoj razini stabla
- kompaktno prefiksno stablo (eng. *compact prefix tree*)
  - prostorna učinkovitost: svaki čvor-roditelj, koji bi imao samo jedno dijete, automatski je spojen s čvorom-djetetom

Prefiksno stablo za riječi: "A", "EVO", "EVA", "EP", "ENO"

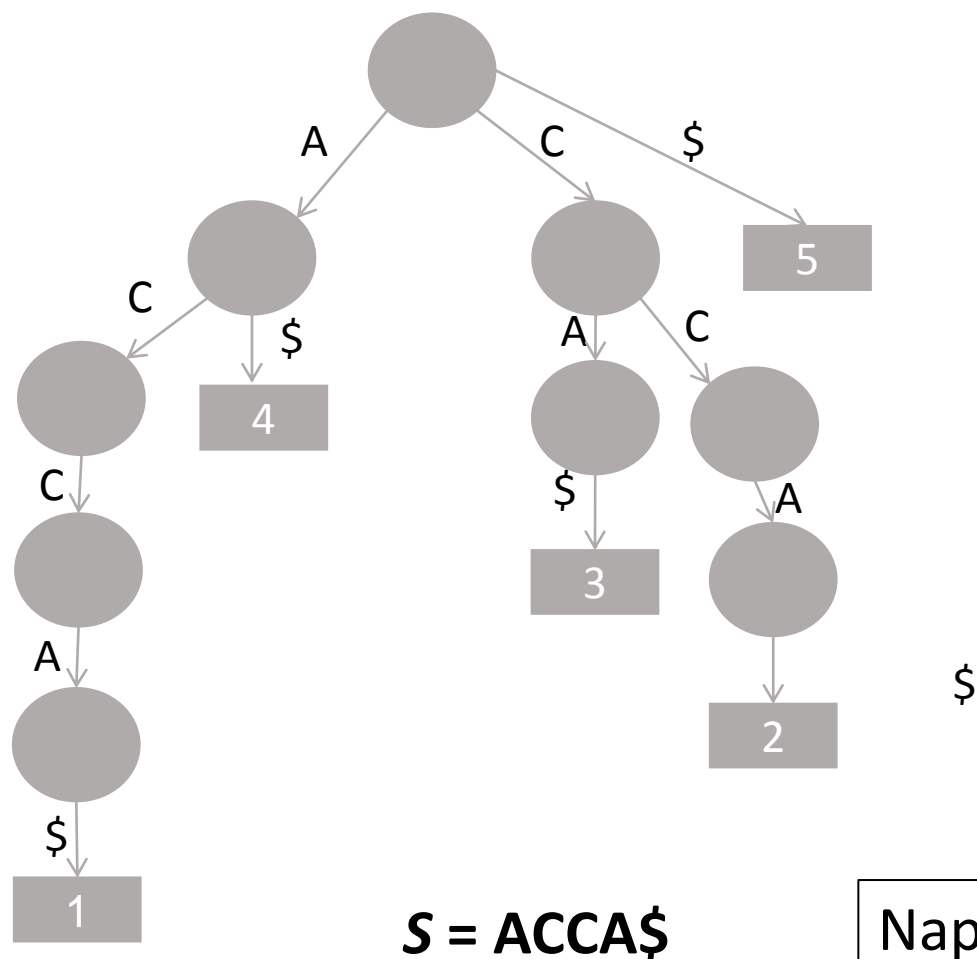
Sufiksno stablo (1)

- neka je zadan niz S duljine n , gdje su znakovi niza iz abaceđe Σ
- na kraj niza S dodaje se znak za kraj niza koji ne postoji u Σ (obično se koristi \$)
- za svaki sufiks: točno jedan list u T ,
tj. niti jedan sufiks neće biti prefiks nekog drugog

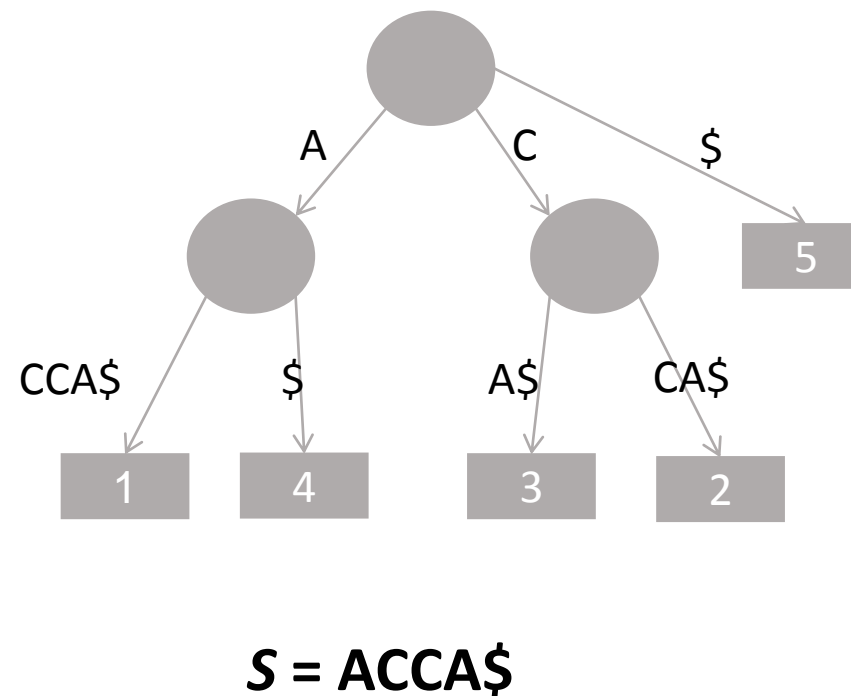
Sufiksno stablo (2)

- **sufiksno stablo T** sadrži sve sufikse niza S tako da je svaki sufiks pridružen jednom listu
- *suffix **trie***: svaka grana stabla sadrži samo jedan znak
- *suffix **tree***: svaka grana stabla može sadržavati jedan ili više znakova
  - sažimanje unutarnjih čvorova koji su u *suffix trie* imali samo jedno dijete

Suffix trie

Sufiksno stablo (suffix tree)

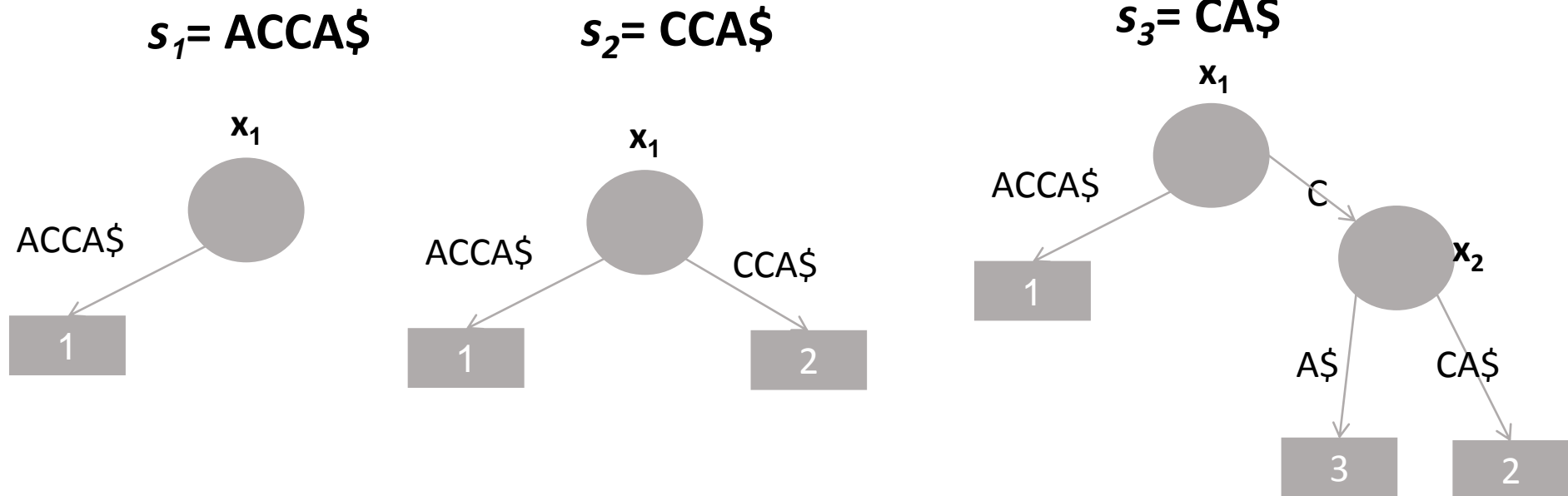
Napomena: \$ je abecedno veći od svih znakova iz Σ

Sufiksno stablo (3)

- **listovi** (eng. *leaf; terminal node*) stabla T su numerirani 1 do n
  - u listovima sufiksnog stabla su pohranjeni indeksi (početne pozicije) sufiksa u nizu S
- **korijen stabla** ima onoliko čvorova djece koliko je znakova abecede + jedan čvor za \$
- svaki **unutarnji čvor** (eng. *inner node; branch node*) ima ≥ 2 djece
- svaki **brid/grana** (eng. *edge; branch*) stabla je označena jednim podnizom niza S
- **znakovna dubina** (eng. *string depth*) čvora x :
duljina svih znakova na putu od korijena do x
- **dubina čvora** (eng. *node-depth*) x :
broj čvorova na putu od korijena do čvora x

Izgradnja sufiksnog stabla u vremenu $O(n^2)$ (1)

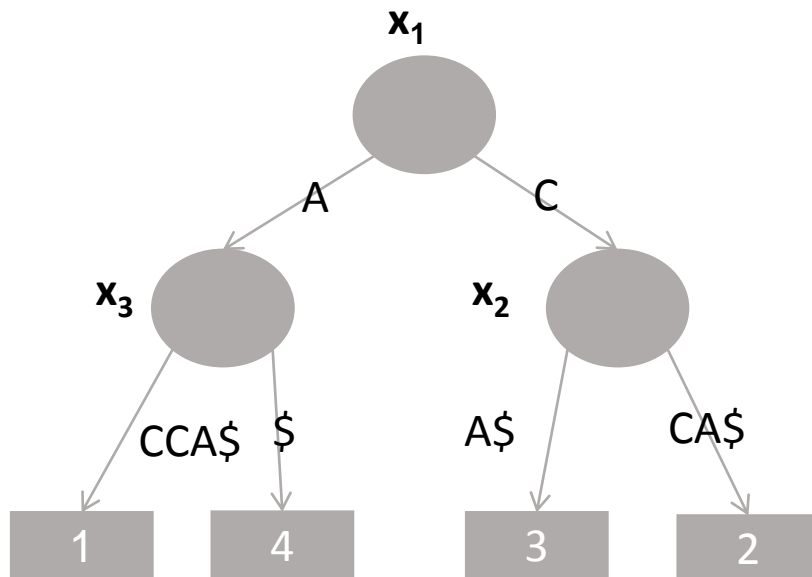
$S = \text{ACCA}\$, n = |S|$

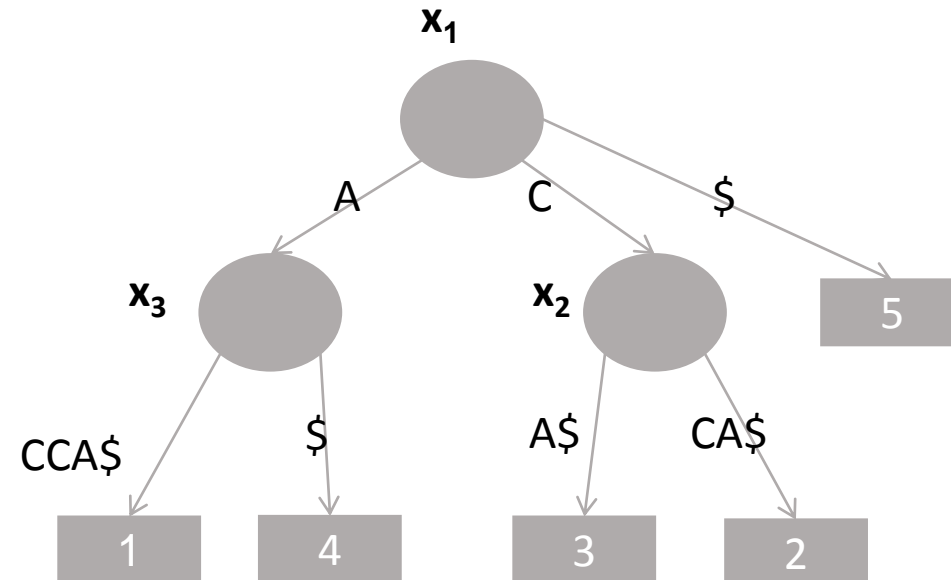
Napomena: \$ je abecedno veći od svih znakova iz Σ

Izgradnja sufiksnog stabla u vremenu $O(n^2)$ (2)

$s_4 = A\$$

$s_5 = \$$

Napomena: \$ je abecedno veći od svih znakova iz Σ

Izgradnja sufiksnog stabla u $O(n)$ vremenu

Sufiksno stablo može biti izgrađeno u vremenu $O(n)$ za niz duljine n čiji su znakovi iz abecede konstantne duljine:

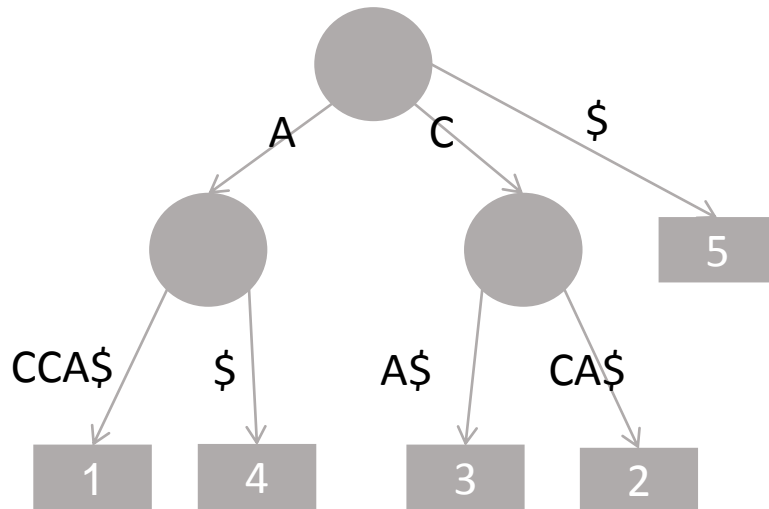
- Weiner, 1973 ("*Algorithm of the Year 1973*", Knuth)
- McCreight, 1976
- Ukkonen, 1995 → *on-line* algoritam za konstrukciju sufiksnog stabla u $O(n)$ vremenu
  - postupna izgradnja stabla (znakovi se dodaju jedan po jedan kako dolaze – slijeva nadesno)
  - ideja se temelji na izgradnji implicitnog sufiksnog stabla i korištenju sufiksni veza (eng. *suffix links*)

Implicitno sufiksno stablo

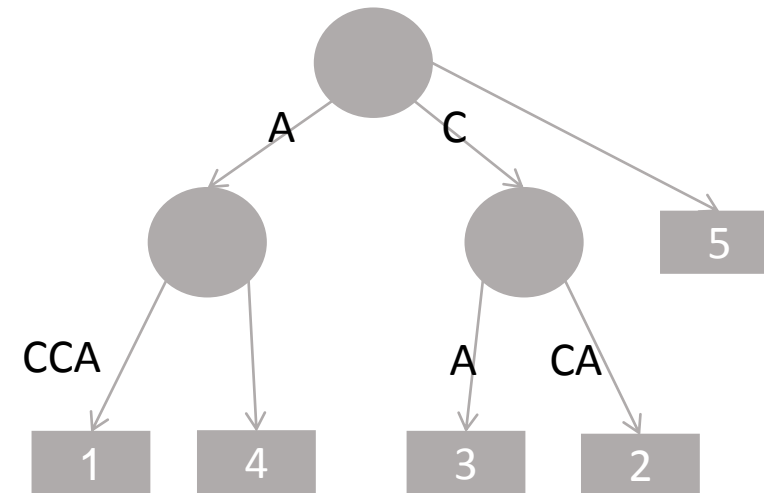
- Kako iz sufiksnog stabla izgraditi implicitno sufiksno stablo?
  1. Obrisati oznake za kraj niza \$.
  2. Ukloniti grane koje sadrže samo prazan niz.
  3. Sve unutarnje čvorove, koji više nemaju 2 djeteta, maknuti iz stabla (sažimanje unutarnjih čvorova koji su imali samo jedno dijete)

Implicitno sufiksno stablo – primjer (1)

$S = \text{ACCA}\$$

1. Obrisati oznake za kraj niza \$.

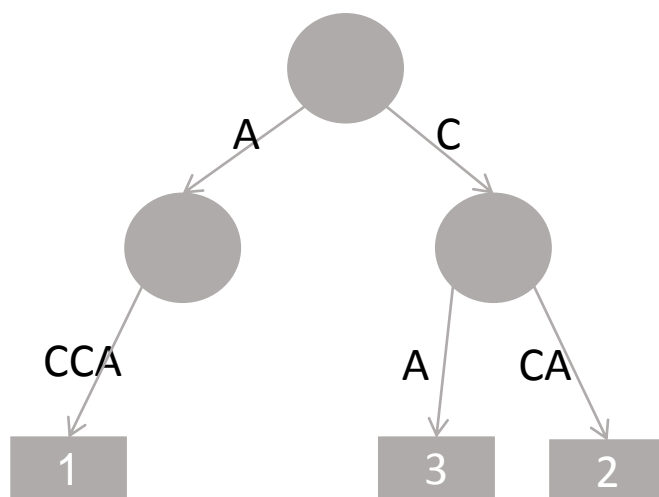

Napomena: \$ je abecedno veći od svih znakova iz Σ

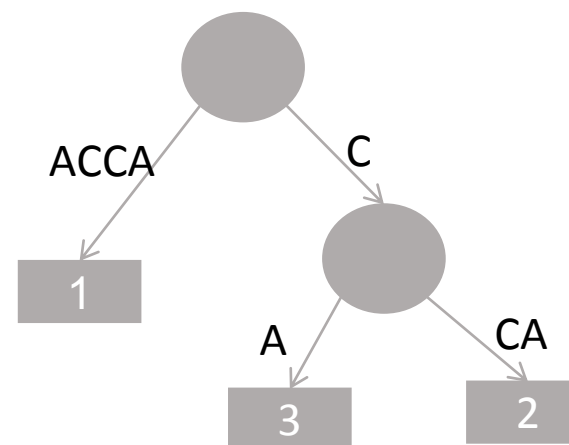
Implicitno sufiksno stablo – primjer (2)

$S = \text{ACCA}\$$

2. Ukloniti grane koje sadrže samo prazan niz.

3. Sve unutarnje čvorove, koji više nemaju 2 djeteta, maknuti iz stabla.

Sufiksne veze

Sufiksna veza:

pokazivač od čvora v do čvora $s(v)$, gdje je

1. xa - oznaka puta do v

x je znak, a podniz (a može biti prazan niz ε)

2. a - oznaka puta do $s(v)$

a podniz (može biti prazan niz ε)

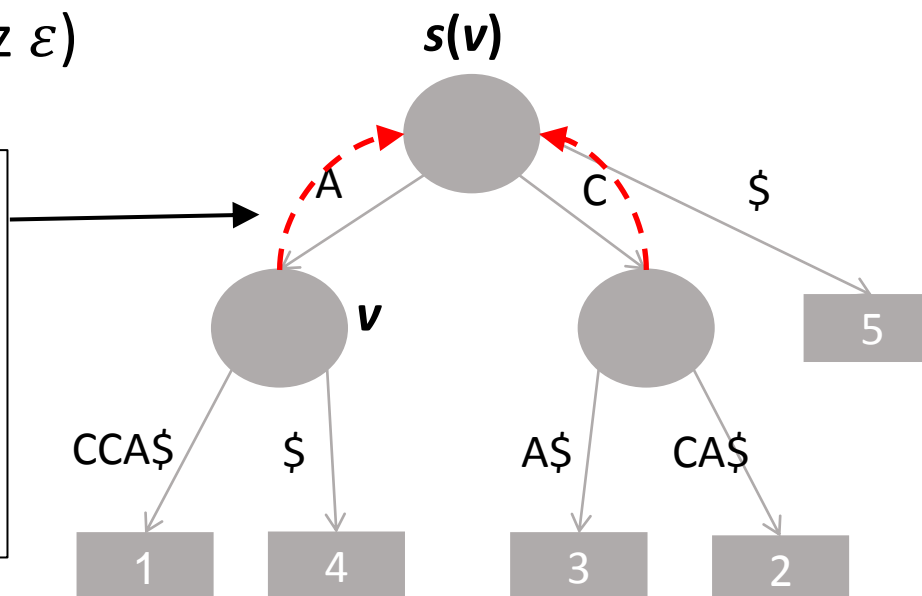
Primjer:

1. Oznaka puta do v :

$xa = A$ ($x = A$, $a = \varepsilon$)

2. Oznaka puta do $s(v)$:

$a = \varepsilon$

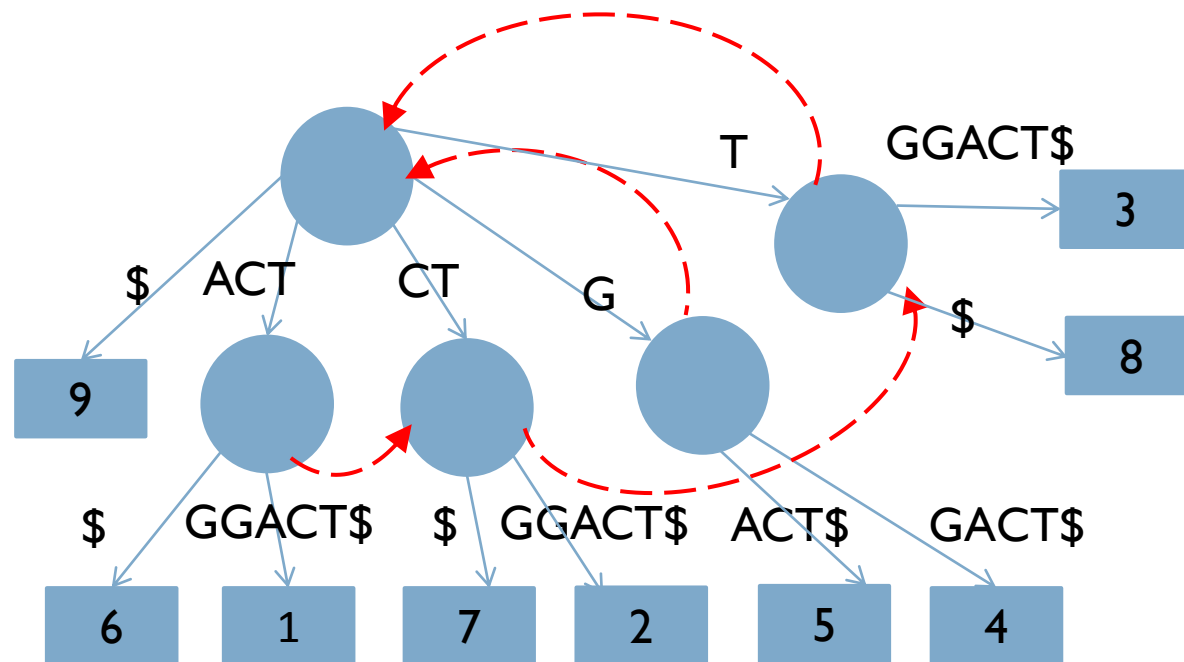

Sufiksne veze - primjer

Za zadani niz $S = \text{ACTGGACT}\$$ potrebno je nacrtati sufiksno stablo.

Pretpostavite da je znak $\$$ leksikografski manji od ostalih znakova niza S .

1	2	3	4	5	6	7	8	9
A	C	T	G	G	A	C	T	\$

Ukkonenov algoritam – ideja (1)

- grade se implicitna sufiksna stabla T_i za svaki **prefiks** $S[1, i]$,
 $i = 1, \dots, n = |S|$
  - prvo se gradi T_1 za prefiks $S[1, 1]$ (tj. dodaje se sufiks $S[1, 1]$)
  - zatim se, proširenjem T_1 , gradi T_2 tako da se dodaju sufiksi prefiksa $S[1, 2]$:
 $S[1, 2]$ i $S[2, 2]$
  - postupak se ponavlja za $T_3, \dots, T_n$

Općenito:

- i -ti korak: gradi se T_i za sufikse podniza $S[1, i]$ (ukupno i sufiksa)
- $(i + 1)$ korak: gradi se T_{i+1} tako da se T_i proširuje za sufikse podniza $S[1, i + 1]$

Ukkonenov algoritam – ideja (2)

- u $(i + 1)$ -koraku dodaju se sufiksi kroz $i + 1$ proširenja (eng. *extension*):
  - za svako **j -to proširenje** ($1 \leq j \leq i+1$) sufiks se dodaje:
    - produljivanjem grane (brida) do lista dodavanjem novog znaka na oznaku postojeće grane (pravilo 1), ili
    - dodavanjem nove grane (pravilo 2)
  - ako sufiks već postoji u stablu, ne obavlja se ništa (pravilo 3)
- posljednje izgrađeno implicitno sufiksno stablo (za zadnji znak u nizu S , tj. za $\$$) je pravo sufiksno stablo

Ukkonenov algoritam – naivna izvedba

Izgradi T_1

za $i = 1$ **do** $n - 1$ **radi**

/* korak $i + 1$: izgradnja T_{i+1} iz T_i */

za $j = 1$ **do** $i + 1$ **radi** /* j -to proširenje */

/* osigurati da $S[j, i + 1]$ bude u stablu korištenjem pravila 1, 2 ili 3 */

U trenutnom stablu pronaći kraj puta koji počinje u korijenu, a označen je s $S[j, i]$.

Ako je potrebno, dodati na kraj puta znak $S[i + 1]$.

kraj

kraj

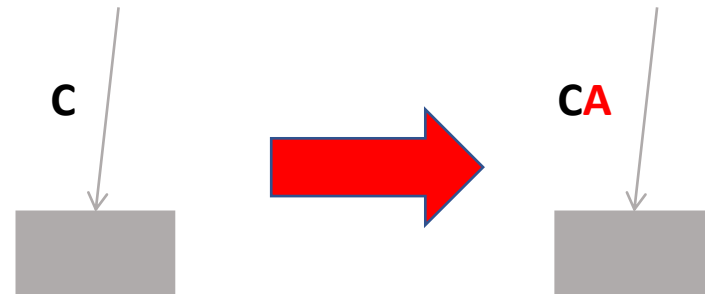
Ukkonenov algoritam: pravilo 1

- Implicitno proširenje

- ako put $S[j, i]$ završava kao list, onda se dodaje $S[i + 1]$ na kraj oznake grane koja vodi do lista
- *jednom list, uvijek list*, tj. grana koja završava u listu, uvijek će završavati u listu

- Primjer:

$$S[j, i] = C \rightarrow S[j, i + 1] = CA$$

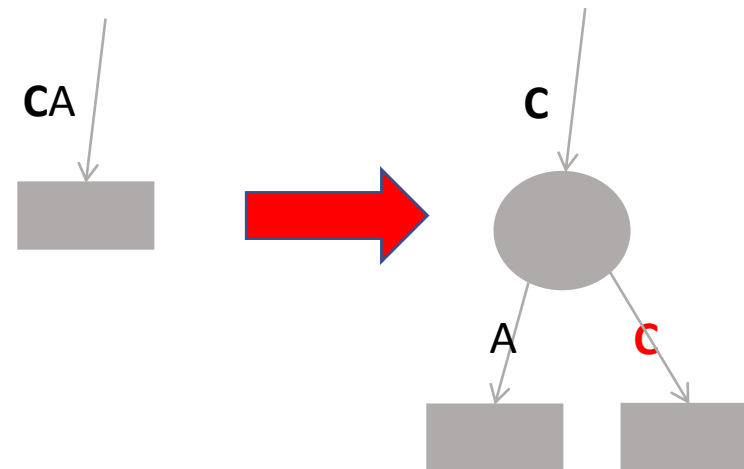
Ukkonenov algoritam: pravilo 2

- EksPLICITNO dodavanje novog lista:
ako postoji put $S[j, i]$ i iz njega se ne nastavlja niti jedan put koji počinje s $S[i + 1]$, onda treba dodati novu granu koja vodi do lista, a koja će biti označena s $S[i + 1]$
- pri tome, ako $S[j, i]$ završava unutar grane, onda treba dodati i novi unutarnji čvor

- Primjer:

Želimo dodati $S[j, i + 1] = \mathbf{CC}$:

$$S[j, i] = \mathbf{C} \rightarrow S[j, i + 1] = \mathbf{CC}$$

Ukkonenov algoritam: pravilo 3

- ako u stablu postoje putevi koji se nastavljaju na $S[j, i]$, a jedan od njih počinje s $S[i + 1]$,
onda ne treba učiniti ništa, tj. $S[j, i + 1]$ već postoji u stablu

Primjer: Ukkonenov alg. – naivna izvedba

$S = \text{ACCA}\$$

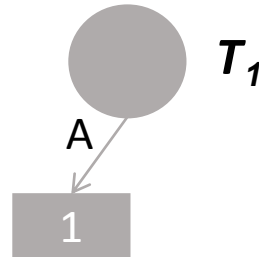
Pravilo 1: produljivanje

oznake grane do lista

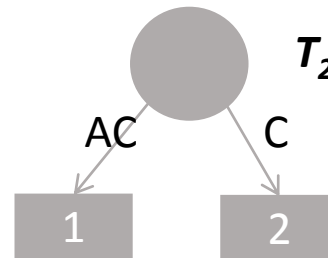
Pravilo 2: dodavanje nove grane

Pravilo 3: ako sufiks već postoji u stablu, ništa se ne obavlja

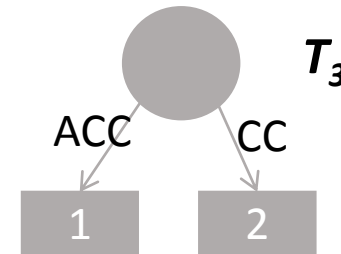
$S[1, 1] = A$

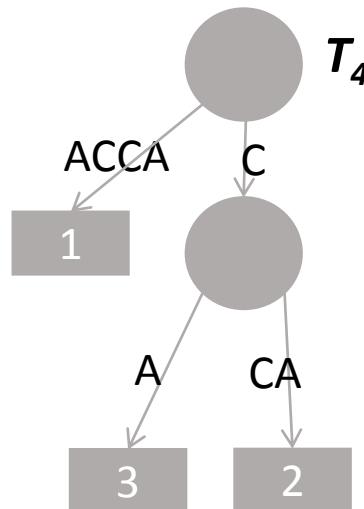
$S[1, 2] = AC$

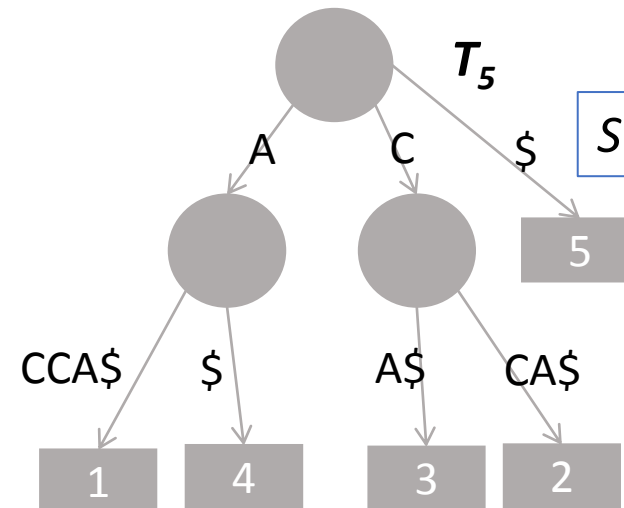
$S[1, 3] = ACC$

$S[1, 4] = \text{ACCA}$

$S[1, 5] = \text{ACCA}\$$

Ukkonenov algoritam – vremenska složenost

- ukupno se gradi n stabala
- izgradnja stabla T_{i+1} ima $(i + 1)$ koraka (zbog dodavanja $i + 1$ sufiksa)
- u $(i + 1)$ koraku dodaje se $i + 1$ sufiksa:
  - dodavanje j -tog sufiksa, gdje je $1 \leq j \leq i + 1$:
→ pronaći put $S[j, i]$ na koji se dodaje $S[i + 1]$ (ako već ne postoji u stablu)
  - složenost: $O(i + 1 - j)$
- ukupna složenost naivne izvedbe: $O(n^3)$
- složenost se smanjuje na $O(n)$ korištenjem sufiksni veza i još nekih poboljšanja

Poboljšanja algoritma

- Pravila za produljenja sufiksa:

- (1) "jednom list, uvijek list" (eng. *once a leaf, always a leaf*)
- (2) u $(i + 1)$ -koraku: eksplicitno proširenje samo za $j \geq j_{pret} + 1$
- (3) uvjet prekida $(i + 1)$ -koraka (eng. "*show-stopper*")

- Kod eksplicitnog dodavanja sufiksa koriste se:

- (1) sufiksne veze
- (2) trik *preskoči i prebroji* (eng. *skip and count*) - za dodavanje sufiksa $S[j, i]$ iz sufiksa $S[j, i - 1]$, koji je već u stablu

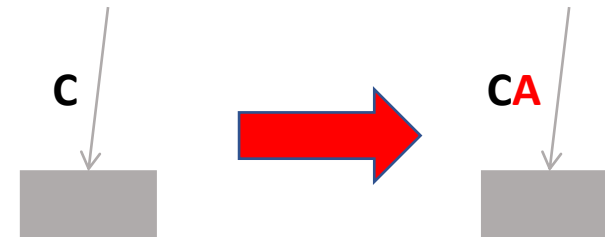
Ukkonenov algoritam: pravilo 1 (1)

- Implicitno proširenje

- ako put $S[j, i]$ završava kao list, onda se dodaje $S[i + 1]$ na kraj oznake grane koja vodi do lista
- *jednom list, uvijek list*, tj. grana koja završava u listu, uvijek će završavati u listu

- Primjer:

$$S[j, i] = C \rightarrow S[j, i + 1] = C\textcolor{red}{A}$$

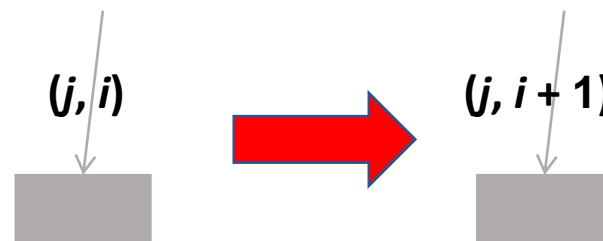

Ukkonenov algoritam: pravilo 1 (2)

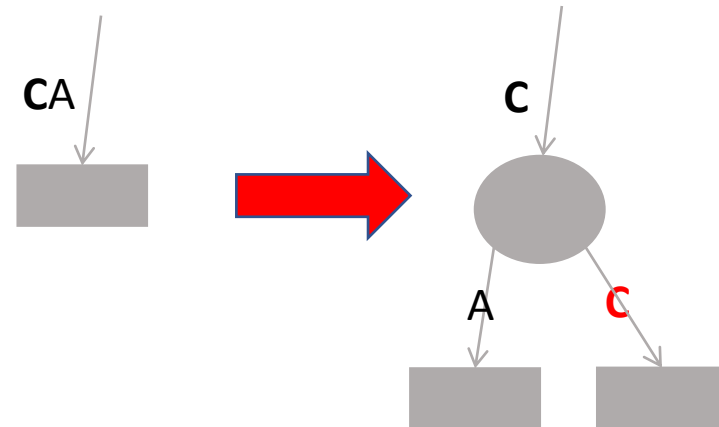
UNAPRJEĐENJE → implicitno proširenje

- grane koje vode do listova, označavaju se, umjesto znakovima, indeksima p i k , tj. *početkom* i *krajem* podniza $S[p, k]$ koji je oznaka te grane (eng. *edge-label compression*)
- Posljedica:
  - za listove se u $(i + 1)$ -koraku dodaje novi znak na oznaku grane koja vodi do lista tako da se indeks $k = i$ promijeni u $k = i + 1$
  - obavlja se u $O(1)$ vremenu

Ukkonenov algoritam: pravilo 2 (1)

- EksPLICITNO dodavanje novog čvora:
ako postoji put $S[j, i]$ i iz njega se ne nastavlja niti jedan put koji počinje s $S[i + 1]$,
onda treba dodati novu granu koja vodi do lista,
a koja će biti označena s $S[i + 1]$
- pri tome, ako $S[j, i]$ završava unutar grane, onda treba dodati i novi unutarnji čvor
- Primjer:
 $S[j, i] = \mathbf{C} \rightarrow S[j, i + 1] = \mathbf{CC}$

Ukkonenov algoritam: pravilo 2 (2)

UNAPRJEĐENJE:

- u $(i + 1)$ -koraku: neka indeks j_{pret} označava list koji je posljednji eksplicitno dodan u i -tom koraku
- kandidati za eksplicitno proširenje u $(i + 1)$ -koraku su: $j \geq j_{pret} + 1$
- s obzirom da Ukkonenov algoritam ukupno ima n koraka, j je ograničen s n
→ obavlja se n eksplicitnih proširenja ukupno kroz sve korake!

Ukkonenov algoritam: pravilo 3 (1)

- ako u stablu postoje putevi koji se nastavljaju na $S[j, i]$,
a jedan od njih počinje s $S[i + 1]$,
onda ne treba učiniti ništa, tj. $S[j, i + 1]$ već postoji u stablu
- Posljedica:
ako je $S[j, i + 1]$ u stablu,
onda su također i $S[j + 1, i + 1], \dots, S[i + 1, i + 1]$
→ Pravilo 3 nam omogućuje završetak $(i + 1)$ -koraka
(eng. "*show-stopper*")

Ukkonenov algoritam: pravilo 3 (2)

UNAPRJEĐENJE:

$(i + 1)$ -korak završavamo kada $j > i + 1$

ili

za prvi j za koji vrijedi pravilo 3

Dubina čvora $s(v)$ - lema

Lema:

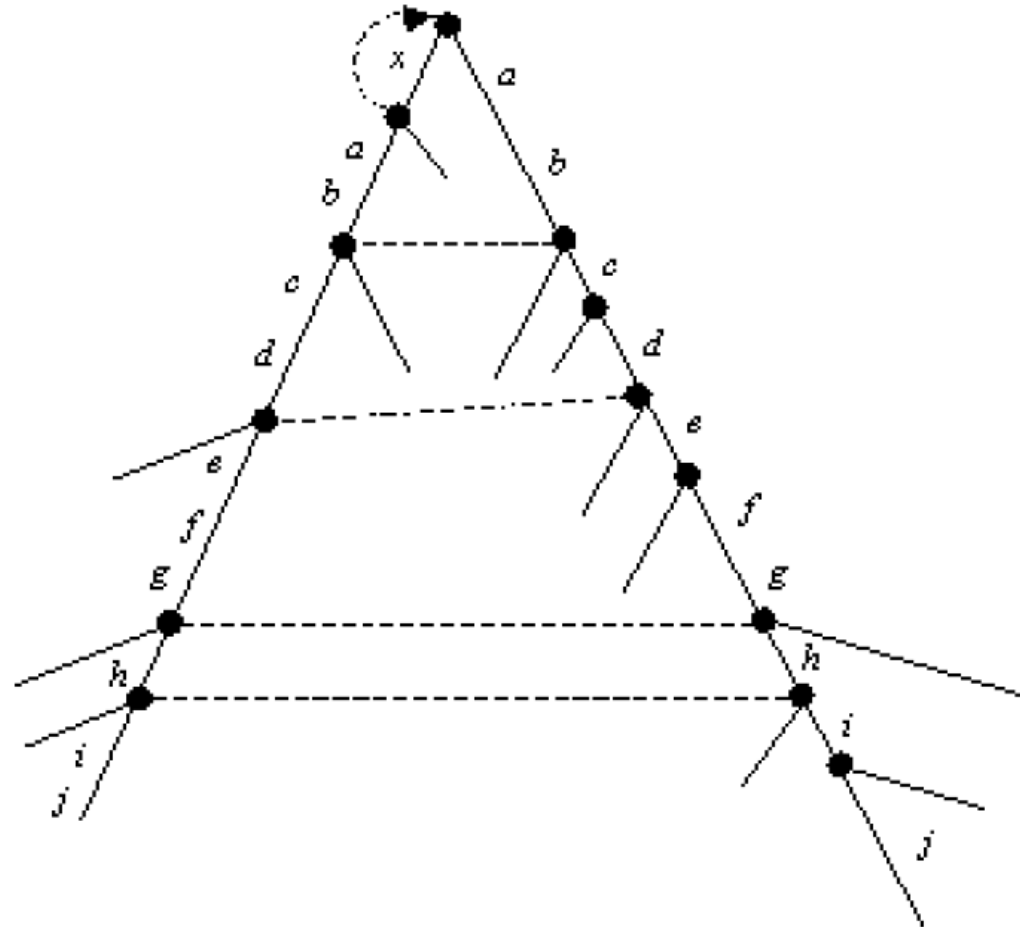
Neka je $(v, s(v))$ sufiksna veza od čvora v prema čvoru $s(v)$.

Tada vrijedi da je **dubina čvora** (eng. *node-depth*) v najviše za jedan veća od dubine čvora $s(v)$, tj.

$$ND(v) \leq ND(s(v)) + 1$$

Dubina čvora $s(v)$ može biti:

- manja za jedan od dubine čvora v
- jednaka dubini čvora v
- veća od dubine čvora v

Za svaki čvor v s oznakom puta $x\alpha$ (α je niz), pripadajući čvor $s(v)$ ima oznaku puta α .

Npr. čvor s oznakom puta xab ima dubinu čvora 2, dok je dubina čvora s oznakom puta ab jedan. Čvor s oznakom puta $abcdefg$ ima dubinu četiri, itd.

Sufiksne veze - lema

Ako je u j -tom proširenju $(i + 1)$ -koraka dodan novi unutarnji čvor v , čija je oznaka puta $x\alpha$, onda

- (1) oznaka puta α već postoji u stablu, ili
- (2) će novi čvor, s oznakom puta α , biti kreiran u $(j + 1)$ -proširenju $(i + 1)$ -koraka (Pravilo 2), ili
- (3) $\alpha = \varepsilon$ i $s(v)$ je korijen stabla

Posljedica:

- svaki unutarnji čvor v će imati sufiksnu vezu, koja polazi iz v , do kraja sljedećeg proširenja, tj. u $(j + 1)$ -koraku

Ukkonenov alg.: dodavanje sufiksa korištenjem sufiksni veza (1)

Proširenje $j \geq 2$ u koraku $i + 1$ (Gusfield, 1997, Ch. 6)

1. Pronaći prvi čvor v iznad ili točno na $S[j - 1, i]$ tako da iz v polazi sufiksna veza ili je v korijen stabla.

Ovaj korak zahtijeva "hodanje prema gore" po najviše jednom bridu.

Neka γ predstavlja znakovni niz između v i $S[j - 1, i]$ (γ može biti ϵ).

2. Ako v nije korijen stabla, onda se korištenjem sufiksne veze od v do $s(v)$ pomaknuti do čvora $s(v)$ te se zatim spustiti po putu korištenjem niza γ .

Ako je $s(v)$ korijen stabla, onda slijediti put $S[j, i]$ iz korijena (kao u naivnom algoritmu).

3. Korištenjem pravila o proširenju, osigurati da niz $S[j, i]S[i + 1]$ bude u stablu.

4. Ako je u proširenju $j - 1$ dodan novi čvor w s oznakom puta $x\alpha$, onda niz α mora završavati u $s(w)$ i treba dodati sufiksnu vezu $(w, s(w))$ iz w u $s(w)$.

Ukkonenov alg.: dodavanje sufiksa korištenjem sufiksni veza (2)

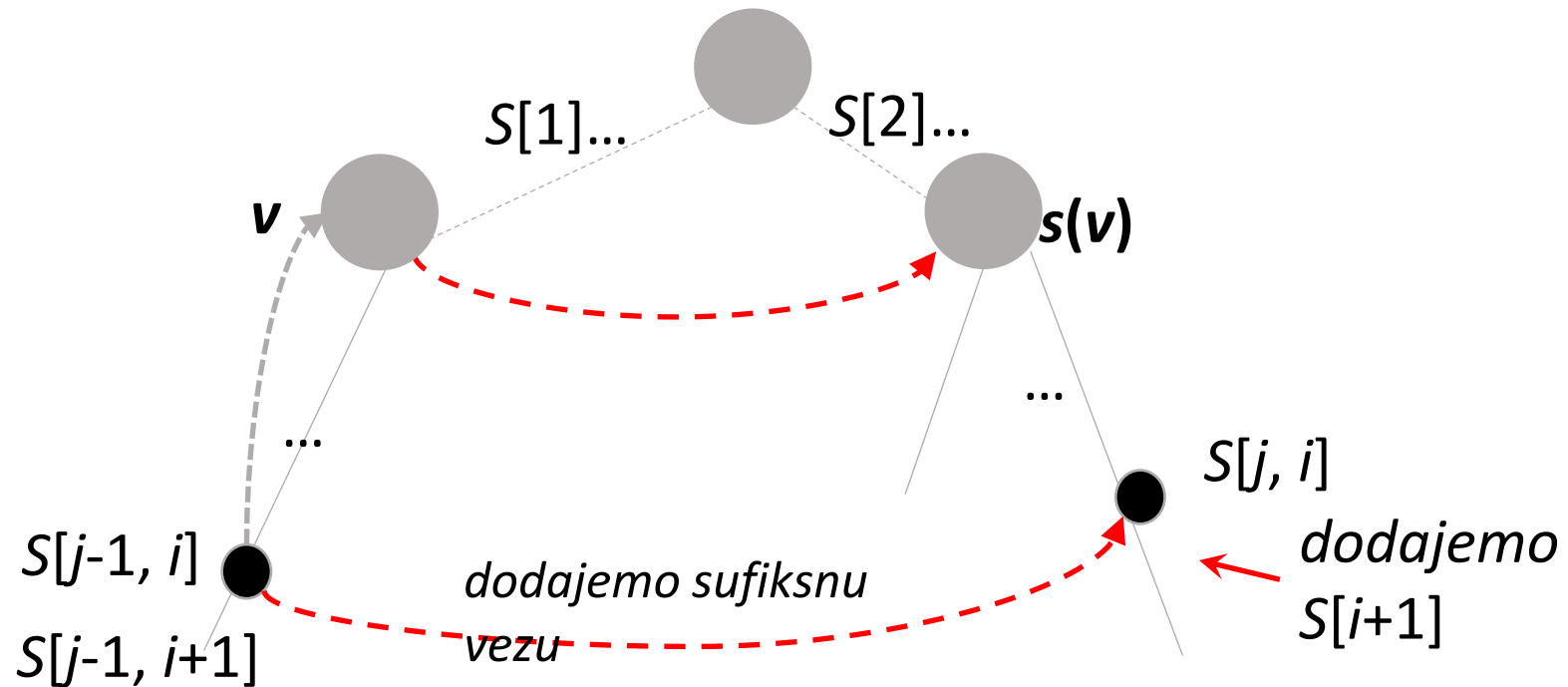
- prvo proširenje u $(i + 1)$ -koraku:
  - nađemo kraj puta čija je oznaka $S[1, i]$ u stablu i onda ga proširujemo za $S[i + 1]$ tako da dobijemo $S[1, i + 1]$
- za drugo proširenje u $(i + 1)$ -koraku:
  - umjesto da krećemo od korijena tražiti $S[2, i + 1]$, tražimo čvor v ispod kojeg završava put označen s $S[1, i]$ (jedino ako nema v , onda krećemo od korijena)
  - kada smo pronašli v , onda slijedimo sufiksnu vezu $(v, s(v))$, gdje je $s(v)$ čvor ispod kojeg završava $S[2, i]$
    - traženje nastavljamo od $s(v)$ i onda dodamo $S[i + 1]$ iza $S[2, i]$
    - preskočili smo znakove na putu od korijena do $s(v)$!

Ukkonenov alg.: dodavanje sufiksa korištenjem sufiksni veza (3)

Brzo traženje (eng. *fastscan*):

nakon što smo dodali $S[j - 1, i + 1]$, želimo dodati **$S[j, i + 1]$**

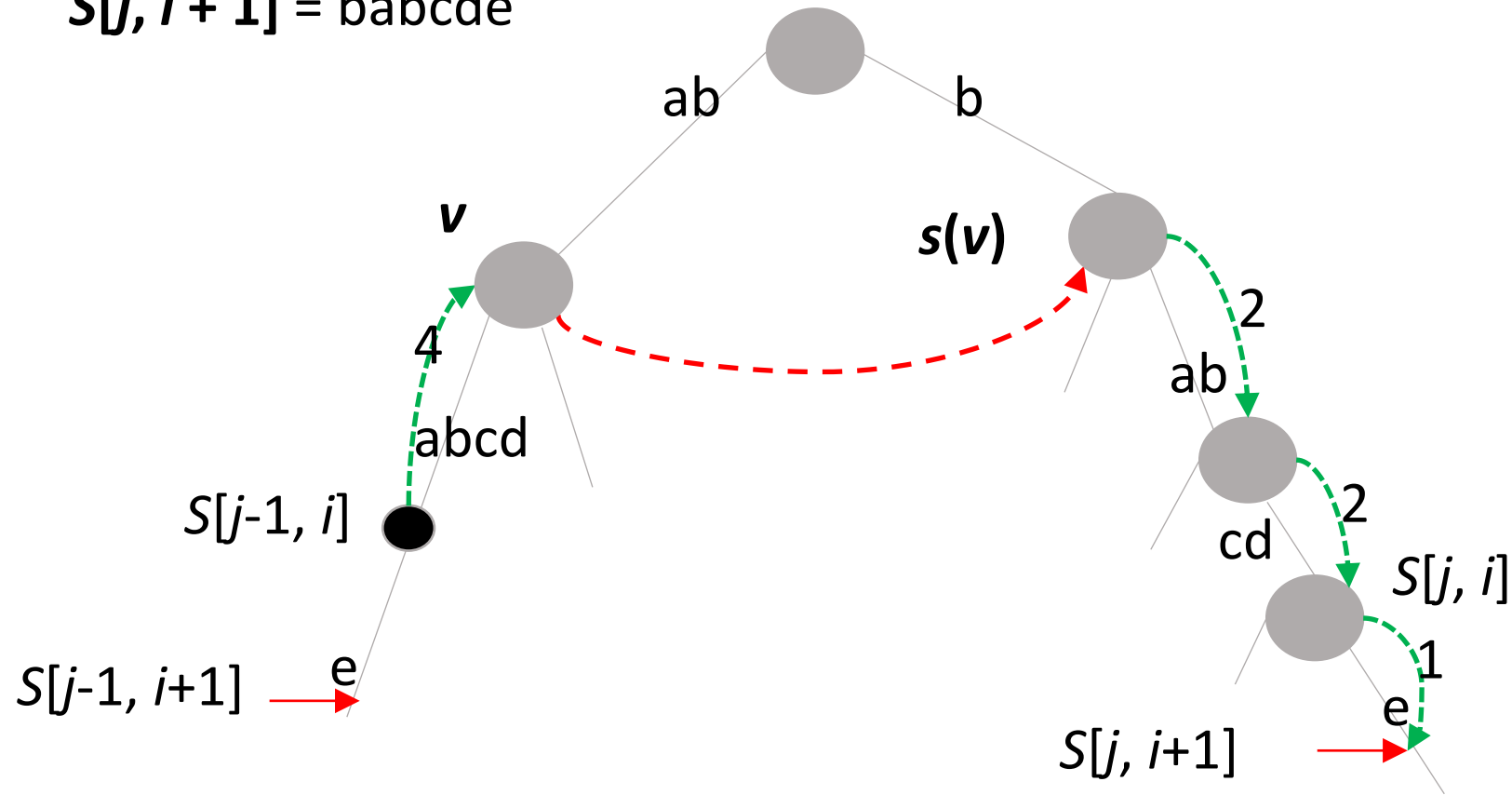
- pomicanje do čvora v ispod kojeg je $S[j - 1, i]$: $O(1)$
- pomicanje od v do $s(v)$ ispod kojeg je $S[j, i]$: $O(1)$

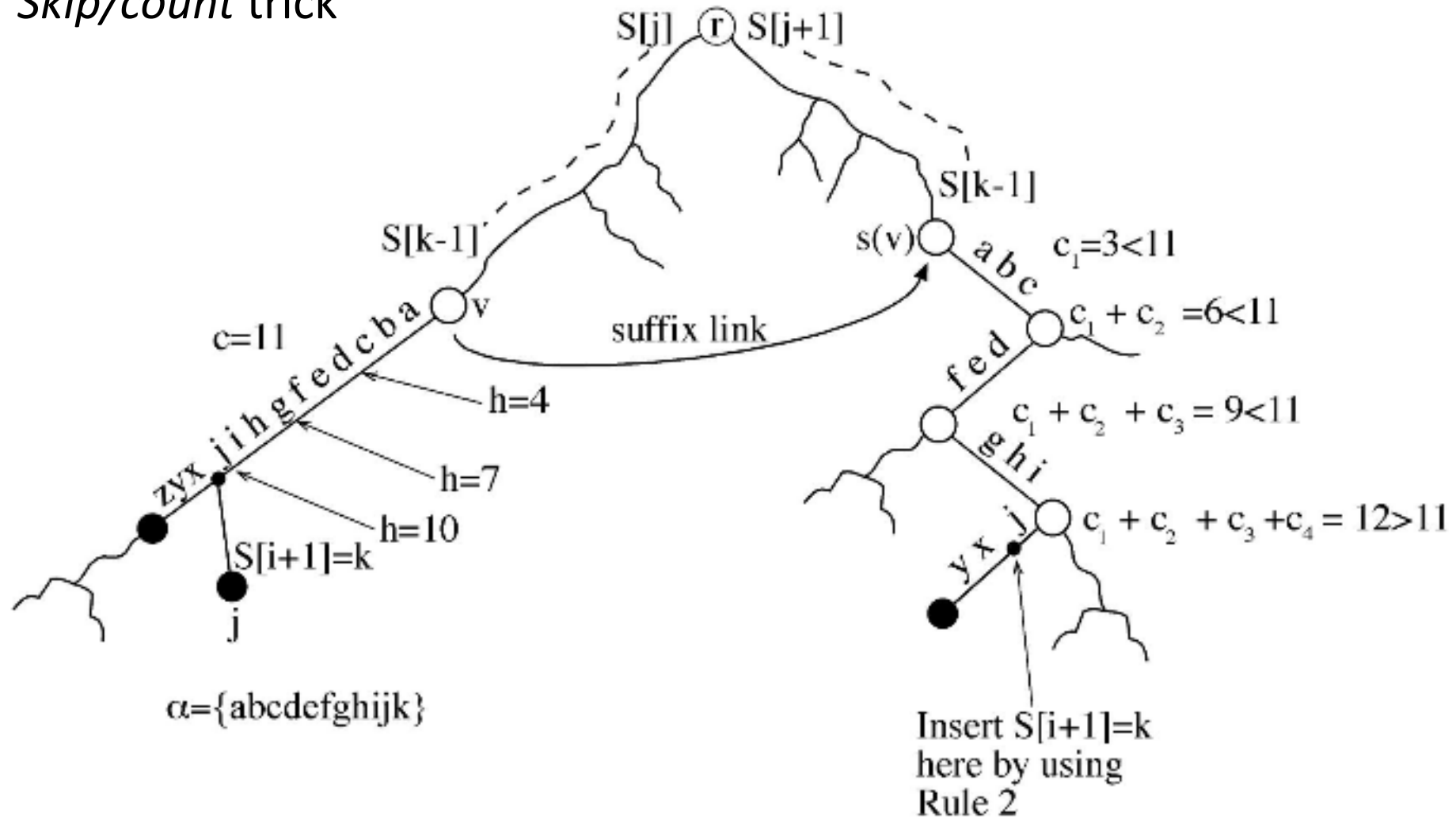
Ukkonenov alg.: dodavanje sufiksa korištenjem sufiksnihi veza (4)

$S[j - 1, i + 1] = \text{ababcde}$

$S[j, i + 1] = \text{babcdde}$

Skip/count trick

<http://www.cs.duke.edu/courses/fall14/compsci260/resources/suffix.trees.in.detail.pdf>

f

Ukkonenov alg.: dodavanje sufiksa korištenjem sufiksni veza (5)

- *skip/count*: umjesto uspoređivanja znakova, "skakanje" od čvora do čvora prema dolje
- brzo traženje (eng. *fastscan*) od $s(v)$ prema dolje:
  - pronaći odgovarajuću granu koja ide iz čvora i ako je broj znakova na grani zajedno s prethodno uspoređivanim znakovima $< |\gamma|$, onda se pomiče na čvor-dijete
  - dovoljno je usporediti samo prvi znak na grani
- kada se zbroji broj "hodanja" po čvorovima prema dolje u stablu (eng. *down-walk*), ukupan broj po svim koracima je $O(n)$ za niz duljine n (niti jedan čvor u stablu nema dubinu $> n$)

Ukkonenov algoritam u vremenu $O(n)$

Izgradi T_1

$j_{\text{pret}} = 1$

za $i = 1$ **do** $n - 1$ **radi** /* ukupno: n eksplicitnih proširenja, $|S| = n$ */

/* korak $i + 1$: izgradnja T_{i+1} iz T_i */

Obavi implicitna proširenja, tj. $k = i + 1$ /* Pravilo 1 za $j \leq j_{\text{pret}}$ */

za $j = j_{\text{pret}} + 1$ **do** $i + 1$ **radi** /* j -to proširenje */

/* osiguravamo da je $S[j, i + 1]$ u stablu: Pravilo 2 ili 3 */

U trenutnom stablu pronađi kraj puta koji počinje u korijenu, a označen je s $S[j, i]$.

Ako je potrebno, dodaj na kraj puta znak $S[i + 1]$. /* Pravilo 2 */

$j_{\text{pret}} := j$ /* priprema za sljedeći korak */

ako je primijenjeno Pravilo 3

onda $j_{\text{pret}} := j - 1$ i završi $(i + 1)$ -korak

kraj

kraj

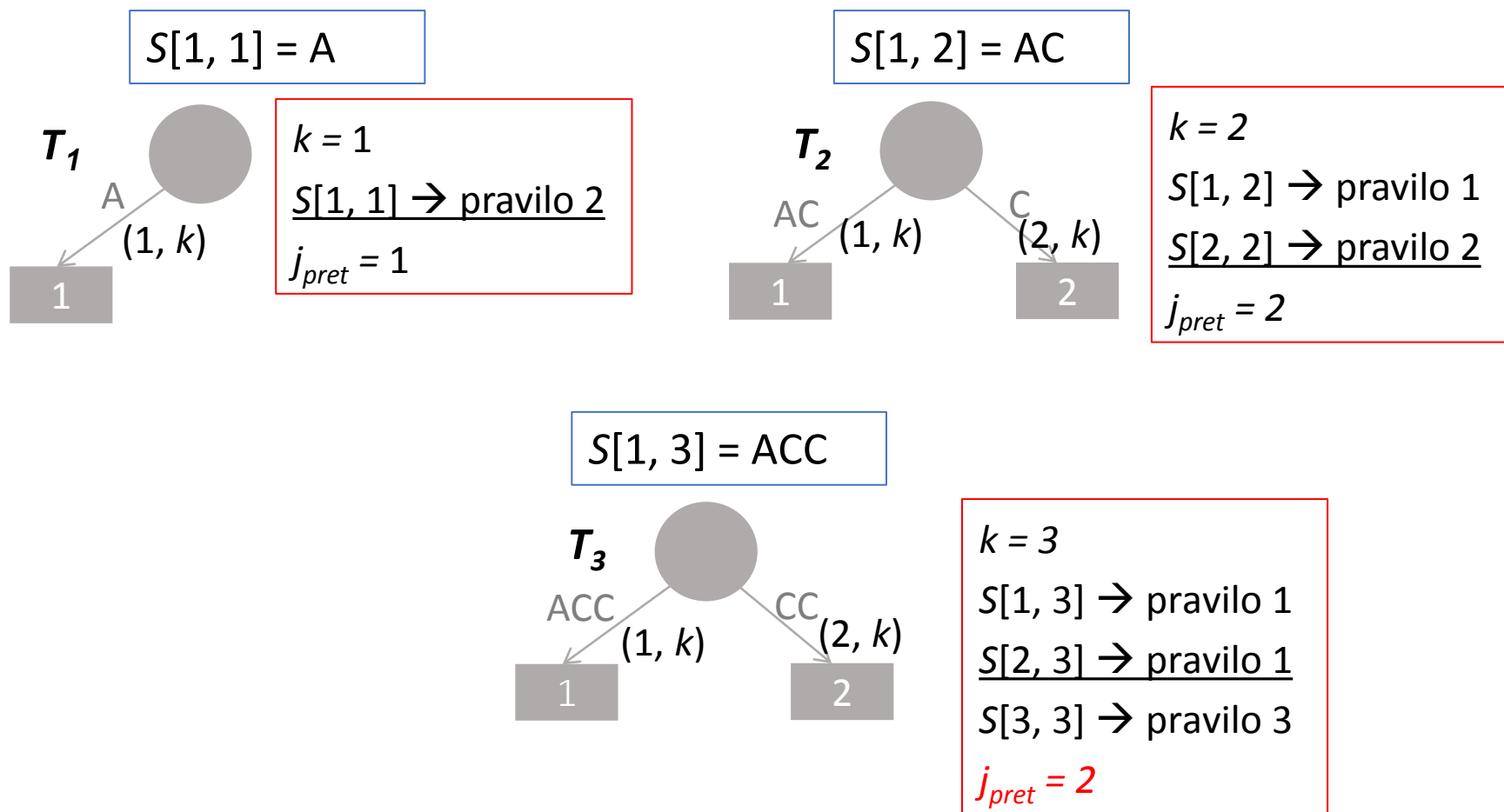
Ukkonenov alg. u vremenu $O(n)$ - dokaz

- implicitna proširenja: u i -tom koraku: $O(1) \rightarrow$ ukupno: $O(n)$
- eksplicitna proširenja:
  - j se nikad ne smanjuje i ostaje isti između dva susjedna koraka
  - j ne može biti $> n$
  - jedno eksplicitno proširenje:
    - 2 koraka (hodanje gore prema čvoru v + pomicanje po suf. vezi)
    - + broj koraka (= broj čvorova) na putu prema dolje od čvora $s(v)$
  - ukupan broj hodanja po čvorovima za sve korake: $O(n)$
(s obzirom da j ostaje isti za dva susjedna koraka, tj. posljednji j iz i -tog koraka je prvi j u $(i+1)$ -koraku, onda se trenutna dubina čvora ne mijenja)

Ukkonenov algoritam $O(n)$ – primjer (1)

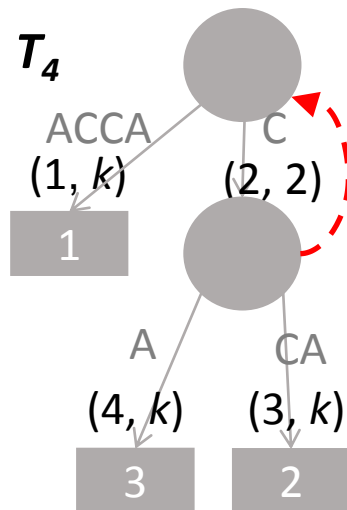
$S = \text{ACCA}\$$

Ukkonenov algoritam $O(n)$ – primjer (2)

$S = \text{ACCA}\$$

$S[1, 4] = \text{ACCA}$

$k = 4$

$S[1, 4] \rightarrow \text{pravilo 1}$

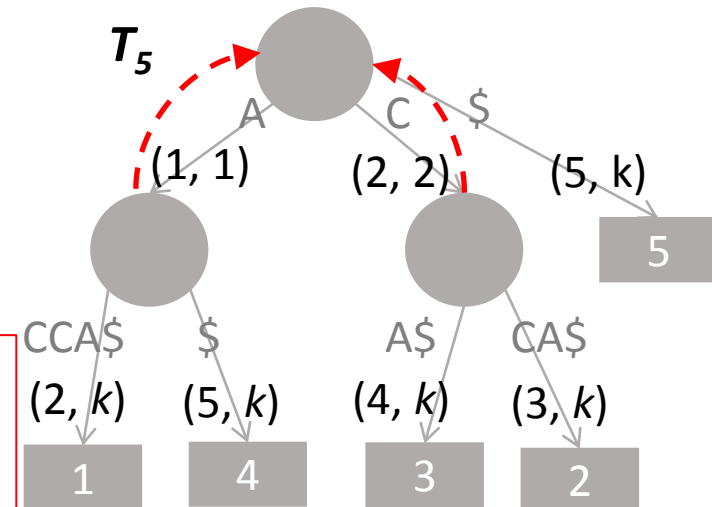
$S[2, 4] \rightarrow \text{pravilo 1}$

$S[3, 4] \rightarrow \text{pravilo 2}$

$S[4, 4] \rightarrow \text{pravilo 3}$

$j_{\text{pret}} = 3$

$S[1, 5] = \text{ACCA}\$$

$k = 5$

$S[1, 5] \rightarrow \text{pravilo 1}$

$S[2, 5] \rightarrow \text{pravilo 1}$

$S[3, 5] \rightarrow \text{pravilo 1}$

$S[4, 5] \rightarrow \text{pravilo 2}$

$S[5, 5] \rightarrow \text{pravilo 2}$

$j_{\text{pret}} = 5, \text{kraj}$

Poopćeno sufiksno stablo

- poopćeno sufiksno stablo (eng. *generalized suffix tree*) je izgrađeno nad skupom nizova $\{S_1, \dots, S_k\}$
  - stablo se izgrađuje nad konkatencijom nizova $S_1\$_1 \dots S_k\$_k$, gdje svaki niz S_i završava jedinstvenim znakom za kraj niza $\$_i (\$_i \neq \$_j)$
  - sadrži sve sufikse nizova nad kojim je izgrađeno
  - izgradnja poopćenog sufiksnog stabla: $O(|S_1| + \dots + |S_k|)$

Sufiksna stabla - pretraživanje

- Postoji li niz P , $|P| = m$, u S ?

$O(m)$

- Pronaći svih z pojavljivanja niza P u S :

$O(m + z)$

- Pronaći najdulji zajednički podniz nizova P_i i P_j :

$\Theta(|P_i| + |P_j|)$

- za svaki čvor u stablu označiti pripada li neki njegov list P_i i P_j
- pronaći čvor s najvećom znakovnom dubinom, a koji pripada i P_i i P_j

Načini obilaska sufiksnog stabla

- od vrha prema dnu (eng. *top-down traversal*)
- od dna prema vrhu (eng. *bottom-up traversal*)
- korištenjem sufiksnih veza

Implementacija sufiksni stabala - problem

- Problem:
  - memorijske najučinkovitije implementacije sufiksni stabala zahtijevaju oko 10 okteta za svaki ulazni znak, a često 15-20 okteta (Kurtz, 1999)
- Što napraviti?
  - korištenje drugih podatkovnih struktura kako bi se uskladili vremenski i memorijski zahtjevi: **sufiksna polja**
- sufiksna stabla ostaju kao konceptualni alat

Popis literature

- Dan Gusfield, 1997. Algorithms on Strings, Trees and Sequences (Ch. 5-7)
- Ukkonen, E. 1995. On-line construction of suffix trees, *Algorithmica* 14(3): 249-260
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Trie>
- <http://web.stanford.edu/~mjkay/gusfield.pdf>
- <http://www.cs.duke.edu/courses/fall14/compsci260/resources/suffix.trees.in.detail.pdf>
- Giegerich, R. ,Kurtz, S. 1997. From Ukkonen to McCreight and Weiner: A Unifying View of Linear-Time Suffix Tree Construction, *Algorithmica* 19(3): 331–353, doi:10.1007/PL00009177.
- Kurtz, S. 1999. Reducing the space requirements of suffix trees. *Software: Practice and Experience* 29, 1149–1171.
- Suffix Tree Construction*, <http://stackoverflow.com/questions/9452701/ukkonens-suffix-tree-algorithm-in-plain-english>